

BÓDI ILDIKÓ FORDÍTÁSA

*Szulaszá dzsátaka**Előszó¹*

A páli kánon nagy figyelmet érdemlő része a dzsátakák gyűjteménye, amelyben a Buddha korábbi születései kerülnek ábrázolásra. A dzsátaka a „szül” igeigyekre vezethető vissza, jelentése „születés”.

A kánonban 547 mese található, melyekben a Buddha valamilyen (akár emberi, állati, isteni) alakot öltve járja a világot. Ezekben a megtestesülésekben a Bódhiszattvának nevezik, amit *felébredés esszenciájúnak* fordíthatunk.

Mindegyik történet valamilyen általános erkölcsi tanulságot vagy buddhista alapigazságot ír le prózai formában, amit a történet végén vers (gáthá) formájában foglaltak össze. A gáthák észrevehetően archaikusabbak, nehezebben érthetőek, mint a prózai részek. Ennek oka az lehet, hogy a dzsátakákat először páli nyelven rögzítették, majd átfordították a Ceylonon beszélt szingaléz nyelvre, majd ismét pálira, de a versekhez nem nyúltak. A gáthák metruma slóka vagy anustubh, amennyiben kétsoros, illetve dzságatí vagy tristubh, amennyiben négysoros versről van szó. Ezek a hagyomány szerint szent eredetűek, a Buddhától származnak, a hozzájuk írt próza későbbi kommentár.

A történetek keletkezésének időpontját nehéz meghatározni, de a jelenlegi álláspont szerint előszóban már biztosan léteztek a Kr.e. 4–3. században, ugyanis számos jelenet bele van vésve a Száncsí, Amaravati és Bhárhut környékén található szent helyeket körülvevő falakba és az itt található sztúpákba, melyek a Kr.e. 3. században épültek.

A legtöbb mese jellegét és ideológiáját tekintve nyilvánvalóan buddhista, de sokuk hasonlóságot mutat a két nagy indiai eposzban (Mahábhárata, Rámájana) található történetekkel, valamint egyéb helyi népmesékkal is. Éppen ezért szintén nehéz megállapítani, hogy melyek azok az elemek, amelyeket a dzsátakák máshonnan vettek át, és melyek azok a komponensek, amelyeket viszont a dzsátakákból emeltek ki. Egy biztos: ez a gyűjtemény tartalmazza a legrégebből ránk maradt meseszövegeket, és ebben rejlik valódi jelentőségük.

Szulaszá történetében megjelenik a tolvaj, de nem ő a főszereplő, ugyanis a pozitív hős itt egy nő, Szulaszá, aki a történet elején a szokásos sztereotíp női szerepet tölti be: elvakul a szerelemtől, ami természetesen első látásra következik be, és feladja korábbi életét egy férfiert. A történet végére Szulaszá megváltozik, és egy ravasz trükkkel átveri a tolvajt. Végül a hegyi istennő vonja le nekünk a végkövetkeztetést, így ebben a mesében minden bizonnyal ő volt a Bódhiszattva. A mese

¹ Az előszó megírásában segítséget nyújtott COWELL, E. B.: *The Jātaka or stories of the Buddha's former births*, New Delhi, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., 1990.

egyik érdekessége, hogy megemlíti egy másikat is, a Kanavéra-dzsátakát,² melynek története hasonlít a Szulaszáéhoz. A lényegi különbség az, hogy itt a Buddha tolvaj képében jelenik meg, és átver egy kurtizánt, majd elhagyja. A kurtizán hiába próbálja visszacsábítani, a Bódhiszattva nem tér vissza hozzá. Sorrendben ez a korábbi, és úgy tűnik, a szerző szükségesnek érezte még egyszer elmesélni a történetet, női szemszögből. További érdekesség, hogy Szulaszá foglalkozása kurtizán, ami utalhat Ambapálíra, a Buddha egyik női követőjére, aki udvari kurtizán volt, és nevét több helyen is megemlíti páli szövegekben. A történet gáthája utalhat a Kanavéra-dzsátakára, amelyben egy férfi túljárt egy nő eszén, viszont egy nő is lehet ravasz és gyors észjárású, ahogyan Szulaszá.

Szulaszá dzsátaka

Egyszer Benáreszben, amikor Brahmadatta uralkodott, élt egy Szulaszá nevű kéj-hölgy ötszáz szolgálólánnyal körülvéve, kiknek az ára ezer arany volt éjszakánként.

Ugyanabban a városban volt egy Szattuka nevű tolvaj, aki olyan erős volt, mint egy elefánt, és aki éjszakánként belopózott a gazdagok házába, és kedve szerint fosztogatott.

A városiak összegyűltek és panaszt tettek a királynak ez ügyben.

A király a város felvigyázójának megparancsolta, hogy mindenhova egy csapatnyi őrséget állítson, és miután elkapta a tolvajt, fejeztesse le.

Miután Szattukát elfogták, kezét hátrakötötték, a város minden egyes terén ostorral megverték, majd a vesztőhelyre vitték.

– A tolvajt elkapták! – ettől zsongott a város.

Ekkor Szulaszá az ablakban állva az utcára nézett, és amint meglátta a tolvajt, rögtön beleszeretett, és így gondolkozott: „Ezt a harcos férfit ki fogom szabadítani, bűnös tettet többé nem cselekszem, és vele fogok élni.” A Kanavéra-dzsátakában leírt módon a város őrének ezer aranyat küldött, kiszabadította a tolvajt, és onnantól kezdve boldogan éltek együtt.

A tolvaj három-négy hónap elteltével így gondolkodott: „Én ezen a helyen nem leszek képes lakni, de üres kézzel sem távozhatok. Szulaszá ékszerei ezer aranyat is megérnek. Miután őt megöltem, magammal viszem azokat!”

Aztán egy nap Szattuka így szólt: – Kedvesem! Amikor a király emberei vonszoltak engem, a hegy tetején lakó faistennőnek áldozatot ígértem, de még nem kapta meg tőlem ezt, és megfenyegetett engem. Ezért hát mutassuk be az áldozatot!

Szulaszá így válaszolt: – Legyen hát, Uram! Készítsd el az áldozatot, majd küldd el!

Szattuka azonban ezt mondta: –Elküldeni nem lehet, ketten együtt, különféle ékszerekkel feldíszítve és nagy kísérettel menjünk oda, és mutassuk be az áldozatot!

Szulaszá ezt válaszolta: – Legyen hát, Uram, tegyünk úgy!

² Vekerdi József *Dzsátakák: A rabló és a kurtizán*. Terebess Kiadó, Budapest, 1998.

Aztán miután elkészültek, és elérték a hegy lábát, Szattuka így szólt: – Kedvesem, az istennő a sok ember láttán nem fogja elfogadni az áldozatot; csak mi ketten másszunk fel és mutassuk be!

Szulaszá pedig beleegyezett: – Legyen! – Szulaszá felemelte az áldozati tálat, Szattuka pedig felpáncélozta és talpig felfegyverezte magát, majd felmászta a hegytetőre egy százembernyi mély szakadékhoz. Egy Dzsáta fa tövében az áldozati holmit lerakva Szattuka így szólt: – Kedvesem! Én nem az áldozat miatt jöttem, hanem hogy téged megöljek, elvegyem az ékszereidet és elhagyjalak. Gyere hát ide, vedd le az ékszereidet és csomagold be a felső ruhádba!

– Ó uram, miért akarsz megölni engem?

– A vagyond miatt.

Szulaszá így könyörgött: – Uram, emlékezz az eddigi erényeimre: Amikor téged megkötözve vonszoltak, én egy gazdag ember fiát hagytam ott, és nagy vagyont adva megmentettem az életedet, és bár éjszakánként ezer aranyat kaptam, azóta más férfit rá se nézek. És mert én ilyen jót tettem veled, kérek, ne ölj meg! Nagy vagyont adok neked, és szolgálód leszek. Majd ezt a verset mondta:

Íme, az aranykarkötőt, a gyöngyöket és a smaragdokat,
Az összeset vedd el boldogan, engedd, hogy szolgálód legyek!

Majd Szattuka azt mondta:

Tedd le azokat, ó gyönyörű nő, és ne sírj olyan nagyon,
Én nem tudhatom, hogy ha meghagyom élted, a vagyonodat odaadod-e.

Miután a két vers elmondott, Szulaszá elméje kapott az alkalmon és így gondolkodott:

„Ez a tolvaj nem fogja megkímélni az életemet; mielőtt ő lelökne, ravaszul én fogom őt lelökni és a halálba küldeni.” Majd ezt a két verset mondta:

Amióta az eszemet tudom, amióta emlékezni tudok,

Nem ismerek mást nálad kedvesebbet.

Gyere hát közelebb, hadd öleljelek meg és rójam le tiszteletemet,

Hiszen te és én többé nem találkozunk újra.

Szattuka a nő szándékát nem ismerte fel, s így szólt: – Rendben van, kedvesem, gyere és ölelj meg!

Szulaszá háromszor tisztelettel körüljárta a férfit, majd megölelte, és így szólt: – Most, ó uram, tiszteletemet teszem mind a négy oldalad felé. – Fejét a férfi lába elé helyezte, majd miután két oldalánál tiszteletet tett, mögé ment, mintha ott is tiszteletét akarná tenni; akkor a kéjhölgy egy elefánt erejével a tolvajt a két oldalánál megragadta, s fejfelé ledobta a százembernyi mélységű pokolba.

A férfi ízzé-porrá tört, és szörnyethalt.

A hegytetőn lakó istennő az eseményt látva ezeket a verseket mondta:

A férfi nem minden alkalommal bölcs,
A nő is lehet az, olykor körmönfont.
A férfi nem minden alkalommal bölcs,
A nő is lehet az, gyors döntéshozó.
Itt is gyorsan és sebesen gondolkozott,
A férfit megölte, mint egy szarvast kifeszített íjjal.
Aki a kigondolt célját gyorsan be nem végzi,
Az meghal, mint a lassúeszű tolvaj a hegytetőn.
Aki észreveszi a bajt, amint az felmerül,
Ahogy Szulaszá, az ellenségtől megmenekül.

Szulaszá, miután megölte a tolvajt, lemászott a hegyről, és visszatért a saját szolgálólányaihoz, akik így kérdezték őt: – A nemes férfi hol van? – Ő pedig így válaszolt: – Ne kérdezzétek! – Majd felszállt a szekérre, és visszahajtott a városba.